õpetas, ei saanud nad midagi aru, aga pahast, mis nad teistest nägiwad, küll. Sest ep see tuli, et paha ja wallatus nende südames maad wõttis ja nad wiimaks — hukka läksiwad. Kui nad pärast keelest hakasiwad aru saama, oli süda juba nii paha, et hää õpetus enam ei mõjunud.

Ma olen sagedaste meie rahwa hulgas näinud, et koolitamata isa hoopis terawama ja ärksama waimuga oli kui tema koolitatud poeg. Kust see tuleb? Isa waim oli sündimisest saadik teraseks jäänud, ehk küll ta suurt õpetust ei olnud saanud, poja waim oli nuia wiisil koolipingil istudes nüriks ja totraks läinud ehk koguni ära tapetud.

Kust see tuleb, wõib aga siin mõni küsida, et meie rahwa hulgast siisgi juba hulk mehi universiteedist wõis läbi käia? Selle pääle wastan: Ei ole see hulk ammugi weel nii suur, kui ta meie rahwa kohta peaks olema. Pääle selle ei wõinud ju kõik kängu jääda, waid kõwemad mehed kannatasiwad ära ja jõudsiwad wasta. Aga sagedaste on ka universiteedi pääl näha, et meie sugust studendid waimu poolest ammugi nii ärksad ei ole, kui peaksiwad olema. Ka keha poolest tuleb sagedaste haiglasi ja põduraid ette. Oleks nende esialguline wõera keele õpetus emakeele najal antud, siis ei oleks lugu mitte nõnda. Palju aga ei jõuagi nii kaugele, ehk küll nõu ja tahtmist neil oleks, aga waim on juba eõne aegu nüriks saanud.

Sellega ei taha ma mitte ütelda, et meie rahwa lapsed sugugi ei peaks Saksa koolidesse minema. Ei mitte, waid mingu nad ikka, aga minu nõu on

näidata, kuda asi hoopis kergem on, kuda loomulisemal kombel ja hõlbsamalt kõrgemat waimu harimist wõib kätte saada. Mis on inimesel sest kasu, kui ta ka mitu keelt mõistab, aga süda tal harimata jääb? Meie peame ometi häid inimesi kaswatama, mitte tuimi ja waimu poolest surnuid ja nürisid.

Selle pärast on meile niisugusid koolisid, nagu Aleksandri-kool üks tahab olla, hädast waja. Meie waimu harimine ei või, ei tohi seisma jääda, muidu oleme ja jääme — orjaks; ja kelle orjaks? Rumaluse orjaks! See orjapõli on inetum kui ihu poolest orjapõli, kus all 700 aastat oleme seisnud.

Kuda on nüüd lugu Aleksandri-kooliga? Kas on nii palju andeid kokku tulnud, et kool wõib elule asuda?

Siin pean kurwa südamega wastama: Ei ole asi mitte nii kaugel! Ei ole andeid mitte weel nii palju koos! Weel on meie eneste hulgas mehi, kes Aleksandri-kooli ja tema sarnaste tulust aru ei saa ehk ei taha aru saada! Weel on meie hulgas mehi, kes sest midagi ei hooli, et nii mitmed noored laste waimud meie rahwa seast nüriks jääwad ehk koguni surnuks! Weel on meie hulgas mehi, kes ütlewad, et nad Aleksandri-koolist midagi ei tea, aga seda teawad küll, et kasu temast ei tule! Weel on meie hulgas mehi, kes ütlewad: mis minul sest kasu on, ega mina ise sinna kooli saa miñna! Et Jumal ligimest kui iseennast käseb armastada ja temale häädteha, mis nemad sest hooliwad! Weel on meie hulgas mehi, kes oma emakeelt õigeste ei oska kirjutadagi, aga oma tõmbi sulega ajalehes waimu walguse wasta wõitlewad! Weel on meie hulgas

Eesti-rahwa Kasuline Kalender 1878, lk. 30